

Як цитувати:

Алексєєва С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. *Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021).* Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290- 296.
<https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026>
URL: <https://interconf.top/documents/2021.02.19-20.pdf>

Алексєєва С. В.
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DOI 10.51582/interconf.19-20.02.2021.026

Анотація. У статті розкрито проблему індивідуалізації навчання у закладах загальної освіти. Основний акцент зроблено на феномен індивідуалізації навчання дітей “digital-native”, для яких характерно персоналізація, мультизадачність, коротка концентрація, простота в комунікації. Розкриті ознаки такого навчання, що передбачає розроблення індивідуальної освітньої траєкторії; конструювання індивідуального освітнього маршруту; вибір індивідуального темпу навчання, форм з елементами доповненої реальності, інтерактивними способами комунікації в ігровому форматі, методів контролю, рефлексії. Розкрити суть індивідуалізації навчання як процесу формування й розвитку особистісних цінностей учнів, їх підтримка та захист, забезпечення механізмів самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції та самовиховання, створення оптимальних умов для становлення самобутнього особистісного Я-образу, розвитку і становлення особистості як суб'єкта діяльності та суспільних відносин. Визначено, що розв'язання проблем індивідуалізованого навчання в умовах традиційної класно-урочної системи вимагає від вчителя попереднього вивчення і діагностики всіх індивідуальних особливостей розвитку учнів, зокрема, розумового, їх пізнавальної і практичної самостійності,

індивідуальної системи діяльності. Констатовано, що індивідуалізації навчання у закладах загальної освіти сприятиме створенню сприятливих умов для гармонійного розвитку учнів, досягнень вершини своїх можливостей та здібностей, здатності до ефективного сприйняття дійсності та прийняття себе, підготовки до самостійного життя, соціалізації й самоактуалізації.

Ключові слова: індивідуалізація, індивідуалізація навчання, індивідуальний підхід, індивідуальна траєкторія розвитку, digital-native, цифрові діти, компетентності, творчість, ініціативність.

У сучасних умовах розвитку суспільства метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих здібностей, формування цінностей, необхідних для успішної самореалізації, здатності до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. На цій основі має відбуватися збагачення інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1]. Сьогодні активно розпочато ключову реформу покращення освітніх послуг та удосконалення якості навчання у закладах загальної освіти, реалізується проект “Нова українська школа”, що орієнтований на зміну підходів до навчання та змісту освіти. У закладах загальної освіти замість запам’ятовування фактів та понять учні набуватимуть ключових компетентностей, що сприятиме успішній соціалізації й здатності провадити навчальну діяльність. У закладах загальної освіти необхідно сформувати ядро знань в учнів, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті [2]. Розроблено та закріплено законом «Про освіту» список компетентностей, яких набуватимуть учні в закладах загальної освіти. Зокрема, це вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та

іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність. Цей список компетентностей створювався з урахуванням «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя [3]. Спільними для всіх компетентностей є так звані наскрізні вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Ключові компетентності мають стати основою пошук можливостей гармонійного розвитку школярів, реалізацією індивідуального навчання, що уможливить максимальне наближення освітнього процесу до оптимальної моделі, коли кожен учень працює у зручному для нього темпі, манері що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру та емоційному стану. Цей підхід сучасна дидактична теорія пов'язує з особистісно-індивідуальною орієнтацією навчання, визначенням індивідуальної траєкторії розвитку учіння, впровадженням індивідуалізованого навчання.

Феномен індивідуалізації навчання набуває актуальності з появою дітей “digital-native”, народжених у світі технологій. «Цифрові діти» формуються у середовищі великого обсягу інформації, тому мають певні особливості, зокрема: нове покоління цінує себе як особистість (персоналізація); ці діти мають прискорене переключення і мультизадачність (коротка концентрація); вони сприймають інформацію з мінімальною кількістю слів, що складається з

картинки або короткого відео (простота в комунікації), основним каналом комунікації стають інформаційні канали YouTube та соцмережі. Сучасних дітей об'єднує те, що вони активно користуються месенджерами. Сучасні дослідження свідчать, що у 7-8 років діти орієнтовані на думку батьків і ще тільки вивчають світ, але при цьому починають замислюватися про ведення власних влоги (це форма блогу, в якому засобом передачі інформації є відео). В 9-11 років у дітей формується власний смак, вони ведуть власні влоги з Челендж (жанр інтернет-роликів, в яких блогер виконує завдання на відеокамеру і розміщує його в мережі, а потім пропонує повторити завдання своєму знайомому або необмеженому колу користувачів). Підліткам 13-14 років хочуть бути дорослішим. Влоги набридають, і вони переходять до власних трансляцій стрімів (формат подачі розважального та інформаційного контенту на різних інтернет-ресурсах). Навколишній світ і віртуальна реальність – для дітей “digital-native” єдине ціле. Для них фізична присутність в обмеженому просторі менш важлива, ніж, наприклад, приналежність до якоїсь онлайн-спільноти. За такого підходу, індивідуалізації навчання стає тим інструментом, що дає можливість розроблення індивідуальної освітньої траєкторії; конструювання індивідуального освітнього маршруту; вибору індивідуального темпу навчання, форм і методів, способів контролю, рефлексії. Індивідуалізація навчання це глибоке знання індивідуальних особливостей учня, розвиток його потенціалу, адаптація у соціальному середовищі та соціалізація. Особливо вдалими будуть програми з елементами доповненої реальності або інтерактивні способи комунікації в ігровому форматі, які включають логіку досягнень.

Стандартизована система навчання, яка впродовж останнього століття панує у вітчизняній освіті, більшою мірою, на жаль, все ще носить характер репродуктивності, відтворюваності учнями предметних знань і вмінь, орієнтуючись на «середнього» учня. Зрозуміло, що в реальному навчальному процесі врахувати всі можливі варіанти індивідуальних особливостей учнів неможливо. Але умови онлайн-навчання відкривають нові перспективи

індивідуалізації процесу навчання, що передбачає вибір такої стратегії, яка максимально сприяла б розвитку кожного учня у закладах загальної освіти.

Нові орієнтації й цінності сучасної освіти обумовили необхідність індивідуалізації навчання як системи засобів, що спрямовані на підтримку й розвиток самобутності учнів з метою самостійного вибору власних смислів навчання. Метою такої індивідуалізації навчання є формування й розвиток особистісних цінностей учнів, їх підтримка та захист, забезпечення механізмів самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції, самозахисту, самоосвіти та самовиховання, необхідних для становлення самобутнього особистісного Я-образу, створення оптимальних умов для розвитку і становлення особистості як суб'єкта діяльності та суспільних відносин. Впровадження індивідуалізації навчання у закладах загальної освіти сприятиме розкриттю індивідуальності кожної дитини, створенню умов для реалізації їхнього права на самовизначення та самореалізацію у процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи, формуванню критичності, самостійності, ініціативності, творчості, та їх вияву в мисленні і поведінці.

Вихідними положеннями індивідуалізації навчання є розкриття унікальності й неповторності кожної дитини, розвитку її індивідуальності, створенні сприятливих умов для розкриття її здібностей. Основне завдання закладів загальної середньої освіти полягає не в озброєнні учнів знаннями, уміннями та навичками, а у формуванні особистості, її оригінальності та самобутності. Відтак, індивідуалізація стає напрямом удосконалення навчання, своєрідною стратегією освітнього процесу, яка охоплює всі його ланки: навчальний процес (вибір форм, методів, прийомів навчання); зміст освіти (створення навчальних планів, програм, навчальної літератури); побудову системи освіти (формування різних типів навчальних закладів, груп, класів). Індивідуалізації навчання це ефективна переорієнтація системи освіти на розвиток особистості школярів. Слід виділити й важливі функції індивідуалізації навчання, зокрема, людинотворчу (гуманістичну),

соціалізуючу й культуротворчу. Такі функції відіграють життєстверджувальну роль, сприяють гуманістичним цінностям, ідеалам, забезпечують соціальний розвиток особистості, адаптацію у суспільстві, успішну самореалізацію, сформовану соціальну позицію.

Фундатором теорій індивідуалізованого навчання вважається Г. Холек (Holec). Принципи, структура, форми й умови ефективності індивідуалізації та диференціації навчання досліджували Ю. Боженко, В. Володько, Т. Годованюк, С. Гончаренко, П. Сікорський, М. Солдатенко, Ю. Лавриш та іншими. Розробка індивідуальної освітньої траєкторії як дієвого інструменту та маршруту індивідуалізації навчання висвітлювалися у працях І. Каньковського, І. Краснощок, Я. Сухенко; ефективність інноваційних та інтерактивних освітніх практик у процесі індивідуалізованого навчання відображали Т. Мишковська, Н. Ягельська, С. Мунтян, Ю. Полікарпова та інші.

Сьогодні індивідуалізації навчання визначається як процес урахування індивідуальних особливостей та освітніх потреб учнів шляхом конкретизації змісту, форм, методів і засобів навчальної діяльності [4]. Індивідуалізація навчання реалізується як дидактичний підхід до організації системи суб'єкт-суб'єктної навчальної взаємодії, сприятливої для розкриття потенціалу особистості, визначення засобів формування індивідуального стилю навчання та перспектив гармонійного розвитку школярів. Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дає змогу дитині навчатися у своєму темпі та досягати якісних результатів. Крім того, індивідуалізоване навчання складає такий організаційно-процесуальний компонент навчальної діяльності, де метою є самоактуалізація, самореалізація, самонавчання, самоконтроль. Саме такий індивідуальний прояв передбачає реалізацію власних здібностей та потенційних можливостей, що гармонійно впливає на становлення особистості та сприяє здійсненню власного життєвого призначення.

Перспективною формою імплементації індивідуалізації навчання є розробка індивідуальних освітніх траєкторій. За визначенням

А. Хуторського [5], індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу. Л. Вишнеvsька [6] визначає три напрямки реалізації індивідуальної освітньої траєкторії: змістовий (альтернативні навчальні плани), діяльнісний (навчальні стратегії та технології) і процесуальний. А отже, особливістю практичної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії є наповнення навчальним матеріалом контент освітніх компонентів, який відповідає потребам та інтересам учнів загальних закладів освіти.

Педагог повинен шукати ті специфічні для кожного не схожі, неповторні умови, які вплинули б на формування визначальної риси характеру, на розвиток якостей особистості, життєвої активності. Розв'язання проблем індивідуалізованого навчання в умовах традиційної класно-урочної системи вимагає від вчителя попереднього вивчення і діагностики всіх індивідуальних особливостей розвитку учнів, зокрема, розумового, їх пізнавальної і практичної самостійності, індивідуальної системи діяльності. З методичної точки зору для індивідуального навчання доцільно скористатися групуванням учнів за схожими параметрами їхніх здібностей, що дає змогу корегувати зміст і форми навчання, надавати індивідуальну допомогу [7, с.23].

Індивідуалізації навчання сприяє розвитку самостійності й відповідальності учнів. Відповідальність за результати особистого вибору має забезпечити високий рівень сформованості готовності до самоактуалізації, тобто потреби реалізувати свої природні потенційні можливості.

Відтак, індивідуалізації навчання у закладах загальної освіти сприятиме створенню сприятливих умов для гармонійного розвитку учнів, досягнень вершини своїх можливостей та здібностей, здатності до ефективного сприйняття дійсності та прийняття себе, підготовки до самостійного життя, соціалізації й самоактуалізації.

Список джерел:

1. Закон “Про освіту” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Нова українська школа: Міністерство освіти і науки URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Рекомендація 2006/962/ЄС, Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
4. Лавриш Ю. Е. Індивідуалізація навчання іноземних мов студентів інженерних спеціальностей в умовах цифрового соціуму: дидактичний аспект : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2020. 352 с.
5. Хуторской, А. (2005) Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС.
6. Вишневская, Л. (2008). Исследовательская деятельность учащихся гимназии как средство реализации их индивидуальных образовательных траекторий. (Дис. канд. пед. наук). Ярославский государственный педагогический университет, Ярославль.
7. Сігула Т. Диференційовані завдання як засіб індивідуального підходу до учнів // Трудова підготовка в закладах освіти. 2004. №4. с. 23-24.